

บทที่ 7

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การบูรณาการการเรียนรู้สุขศึกษาในชั้นเรียนกับการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของนักเรียนประถมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมและปัญหาสุขภาพของนักเรียน และเพื่อวิเคราะห์และพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนสุขศึกษาที่บูรณาการให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและปัญหาสุขภาพอนามัยของนักเรียน ตลอดทั้งประเมินผลสถานการณ์การส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหสุขภาพอนามัยในชีวิตประจำวัน การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกโรงเรียนป้างหัวย้ง เป็นพื้นที่ในการวิจัย เก็บข้อมูลด้วยตัวผู้วิจัย โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. สภาพปัญหาของนักเรียน

โรงเรียนป้างหัวย้งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา เปิดสอนชั้นอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ตั้งอยู่หมู่ที่ 10 ตำบลสันมหาพน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีครูประจำการ 9 คน และมีนักเรียนทั้งหมด 151 คน

นักเรียนของโรงเรียนป้างหัวย้ง ประกอบด้วยนักเรียนสองกลุ่มใหญ่คือ กลุ่มนักเรียนชาวไทยพื้นราบและกลุ่มนักเรียนชาวเขาเผ่าต่างๆ เช่น ม้ง มูเซอ ลีซอ จีนฮ่อ สภาพโรงเรียนมีอาคารสถานที่และการบริการทางด้านสุขภาพอนามัยไม่เพียงพอ นักเรียนมีปัญหาสุขภาพโดยเฉพาะนักเรียนที่เป็นชาวเขาเนื่องจากเป็นนักเรียนที่มาพักประจำที่หอพักของคริสต์จักรนาซาริน ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีเจ้าหน้าที่ดูแลเรื่องความเป็นอยู่ อาหารการกิน ตลอดทั้งการดูแลสุขภาพ แต่ทำได้ไม่ทั่วถึง เนื่องจากหอพักรับนักเรียนเป็นจำนวนมาก นักเรียนกลุ่มนี้มีปัญหาสุขภาพในเรื่องโรคผิวหนัง เป็นเหา เป็นหิด เป็นฝี และเป็นโรคกลากเกลื้อน และ

นักเรียนชาวไทยพื้นราบก็มีปัญหาสุขภาพเหมือนกัน ยิ่งนักเรียนคลุกคลีกันทำให้เกิดการติดต่อ และแพร่กระจายของโรคอย่างมาก และทางหอพักไม่ให้ความสนใจกับปัญหานี้ แต่ให้ความสนใจเกี่ยวกับปัญหาผู้สาวและปัญหายาเสพติด

สภาพการเรียนการสอนสุขศึกษาของโรงเรียนป่าบางห้วยสา่ง เป็นการสอนแบบวิธีบรรยาย และให้นักเรียนทำแบบฝึกหัด และจะเน้นวิชาด้านทักษะคือภาษาไทยกับคณิตศาสตร์ เนื่องจากวิชาเหล่านี้นักเรียนจะต้องใช้ในการสอบเข้าเรียนต่อ ส่วนวิชาสุขศึกษาเป็นแค่หน่วยเล็ก ๆ ที่แทรกอยู่ในกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต จึงไม่ได้รับความสนใจพัฒนาการเรียนการสอนเท่าที่ควร

2. การวิเคราะห์หลักสูตรสุขศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา

วิชาสุขศึกษาในหลักสูตรปัจจุบัน (พ.ศ 2521 ฉบับปรับปรุง 2533) ถูกบูรณาการเข้ากับวิชาวิทยาศาสตร์และสังคมศึกษา เรียกรวมกันว่ากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต วัตถุประสงค์ของหลักสูตรเพื่อให้นักเรียนสามารถปฏิบัติตนในการรักษาสุขภาพอนามัยของตนเอง และครอบครัว ตลอดจนสามารถวิเคราะห์สาเหตุและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวเองได้ แนวทางจัดกระบวนการเรียนการสอน หลักสูตรได้เปิดโอกาสและส่งเสริมให้ครูพัฒนาเนื้อหาและกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ทำให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ โดยมีแนวทางการศึกษาตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ คือ การสังเกต การวิเคราะห์ แยกแยะ แสดงความคิดเห็น และสรุปเป็นหลักการ

3. การออกแบบการเรียนการสอนสุขศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและปัญหาสุขภาพอนามัยของนักเรียน

แนวคิดในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนสุขศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและปัญหาสุขภาพอนามัยของนักเรียน ได้พัฒนาขึ้นจากแนวคิด 4 ประการคือ แนวคิดการเรียนรู้ที่ต้องเริ่มจากการกระทำ การมีส่วนร่วม การบูรณาการ และ แนวคิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จากการศึกษาสภาพปัญหาและจุดประสงค์หลักสูตร แนวทางในการจัดกระบวนการ

เรียนการสอนของหลักสูตร ได้จัดกิจกรรมการออกแบบพัฒนาการเรียนการสอนสู่ศึกษาสู่
ศึกษาเป็น 5 ขั้นตอนคือ

- 1) ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นที่ผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกฝ่าย
พร้อมกับการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น
- 2) ขั้นวิเคราะห์ปัญหา เป็นขั้นที่ผู้วิจัยและนักเรียนกลุ่มเป้าหมายได้ทำกิจกรรม
ร่วมกัน กิจกรรมในช่วงแรกจะเป็นการเน้นให้นักเรียนเกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในความสามารถ และ
สร้างบรรยากาศการเรียนแบบใหม่ กระตุ้นให้นักเรียนกล้าคิด กล้าแสดงออก หลังจากนั้นเป็น
กิจกรรมค้นหาปัญหาสุขภาพที่นักเรียนเผชิญอยู่ และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา วิเคราะห์
สาเหตุของปัญหา วิเคราะห์แนวทางแก้ไข
- 3) ช่วยกันวางแผนแก้ไขปัญหา โดยระบุกิจกรรม ผู้รับผิดชอบ วันเวลาที่
จะปฏิบัติ
- 4) ปฏิบัติการแก้ไขปัญหาสุขภาพตามแนวทางที่ได้วางแผนไว้
- 5) สรุปผลการดำเนินงานร่วมกันตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้าย

4. การจัดกิจกรรมตามขั้นตอนการออกแบบพัฒนาการเรียนการสอน สู่ศึกษา

4.1 ขั้นเตรียมการ เป็นการชี้แจงทำความเข้าใจ เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ แนวคิด และ
กระบวนการพัฒนาการเรียนการสอนสู่ศึกษาในโรงเรียนที่ได้ออกแบบใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับ
สภาพแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของนักเรียน แก่ผู้บริหาร ครูผู้สอนในโรงเรียน ครูอนามัย ใน
วันประชุมประจำเดือนของโรงเรียน ทุกคนเห็นด้วยและตกลงว่าจะให้ความร่วมมือ สำหรับการ
ทำความเข้าใจกับนักเรียนนั้นผู้วิจัยได้พูดคุยกันในห้องเรียน

4.2 การวิเคราะห์ปัญหา

-ขั้นการสร้างความตระหนัก ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมสร้างความตระหนักต่อ
ปัญหากับนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย โดยในขั้นแรกเป็นกิจกรรมสร้างความมั่นใจ และกระตุ้นให้
นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมกล้าคิดกล้าแสดงออก โดยจัดกิจกรรมในรูปแบบการสนทนา ครูกับ
นักเรียนมีบทบาทเท่าเทียมกัน การละลายพฤติกรรมการเรียนการสอนแบบเก่าโดยใช้กิจกรรม

นั้นหนาการ ต่อจากนั้นได้ร่วมกันสนทนาเรื่องปัญหาสุขภาพและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ค้นหาปัญหาของตนเอง แต่การจัดกลุ่มใหญ่เกินไปทำให้ระดับของการมีส่วนร่วมไม่ทั่วถึง นักเรียนบางคนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น จึงแบ่งเป็นกลุ่มเล็กลง 3 กลุ่มคือ กลุ่มปีศาจแดง กลุ่มปลาทุเค็ม และกลุ่มมั่ง 8 มูเซอ 2 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาดีขึ้น เมื่อผู้วิจัยกระตุ้นให้นักเรียนช่วยกันเสนอความคิดเห็นร่วมกัน แต่ละกลุ่มก็สามารถเสนอปัญหาสุขภาพของกลุ่มได้แตกต่างกัน ดังนี้

- กลุ่มปีศาจแดง ได้นำเสนอปัญหาสุขภาพคือ ไข้เลือดออก ตาแดง ไข้หวัด หิด กลากเกลื้อน เหา ฝี และท้องร่วง
- กลุ่มปลาทุเค็ม ได้นำเสนอปัญหาสุขภาพคือ ไข้หวัด ฝี ตาแดง หิด โรคปากนกกระฉอก โรคเอดส์ เหา กลากเกลื้อน ฟันผุ และเหงือกอักเสบ
- กลุ่มมั่ง 8 มูเซอ 2 ได้นำเสนอปัญหาสุขภาพคือ เหา หิด ฝี กลากเกลื้อน ไข้หวัด ตาแดง ฟันผุ และไข้เลือดออก

กิจกรรมการวิเคราะห์เพื่อชี้ชัดปัญหาสุขภาพ ทำให้นักเรียนได้สนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และได้เป็นผู้ตัดสินใจเลือกปัญหาที่มีความเร่งด่วนและมีความสำคัญ มีผลกระทบต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยใช้กิจกรรมการจัดลำดับปัญหา โดยนักเรียนร่วมกันตั้งกฎเกณฑ์ 5 ข้อ คือ เป็นโรคติดต่อที่เป็นปัญหาของคนส่วนใหญ่ พบบ่อย และติดต่อไปยังผู้อื่นง่าย ผู้ป่วยต้องขาดเรียน และโรคนั้นต้องเป็นโรคที่ครูและนักเรียนช่วยกันแก้ไขได้ ใช้งบประมาณน้อย นักเรียนในแต่ละกลุ่มก็สามารถตกลงจัดลำดับปัญหาได้ดังนี้

- กลุ่มปีศาจแดง เลือกปัญหาโรคกลากเกลื้อน
- กลุ่มปลาทุเค็ม เลือกปัญหาการเป็นฝี
- กลุ่มมั่ง 8 มูเซอ 2 เลือกปัญหาการเป็นเหา

จากนั้นนักเรียนใช้เกณฑ์เดิมในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาอีกครั้ง เพื่อนำมาดำเนินการแก้ไขตามลำดับ ซึ่งผลการจัดลำดับเป็นดังนี้คือ

- ปัญหาการเป็นเหา
- ปัญหาโรคกลากเกลื้อน

4.3 กิจกรรมแก้ไขปัญหา เนื่องจากในการดำเนินการกิจกรรมตามแผนนั้น เมื่อดำเนินการไปแล้วพบว่าต้องมีการปรับเปลี่ยนแผนที่วางไว้ เนื่องจากไม่สามารถแยกขั้นตอนการวางแผนกับการดำเนินการและการประเมินผลออกจากกันได้ เนื่องจากการดำเนินการแก้ไข ปัญหาโรคติดต่อแต่ละโรคต้องกระทำเป็นกระบวนการให้จบสิ้นต่อเนื่องกัน จึงได้ปรับเปลี่ยนขั้นตอนที่ 3 ให้เป็นการดำเนินการแก้ไขปัญหาสุขภาพ โดยมีหัวข้อย่อยคือ การวางแผน การดำเนินการ และการประเมินผลซึ่งผลเป็นดังนี้

การดำเนินการแก้ไขการเป็นเหา นักเรียนได้สำรวจพบผู้เป็นเหา 34 คน และได้แก้ไขโดยการให้ความรู้หน้าเสาธง และจัดเตรียมอุปกรณ์ ซึ่งใช้ใบน้อยหน้าเป็นยาหมักผมเพื่อฆ่าเหา การดำเนินการมีปัญหานี้เนื่องจากการวางแผนเตรียมอุปกรณ์ไม่รอบคอบทำให้เกิดปัญหาความไม่พร้อมของอุปกรณ์

ผลการดำเนินการนักเรียนยังไม่มี ความพอใจกับกิจกรรมให้ความรู้ เนื่องจากมีความรู้สึกประหม่า และคิดว่าทำได้ไม่ดี และแสดงความคิดเห็นว่าการวางแผนยังไม่รอบคอบก่อให้เกิดปัญหาตามมาในวันดำเนินการ ส่วนผลของการรักษาเหาได้ผลดีในระดับหนึ่ง และจะทำซ้ำอีกครั้ง จากนั้นจะให้ผู้เป็นเหาไปดำเนินการต่อที่บ้าน

การดำเนินการแก้ไขโรคกลากเกลื้อน ได้กระทำต่อจากการแก้ไขการเป็นเหา โดยมีขั้นตอนการดำเนินการเหมือนกัน คือ เริ่มจากการสำรวจผู้เป็นโรคกลากและเกลื้อน ได้กลุ่มนักเรียนที่เป็นโรคจำนวน 67 คน และได้ดำเนินการแก้ไขโดยเริ่มจากการให้ความรู้หน้าเสาธงถึงสาเหตุ ผลเสีย และการป้องกันรักษา

หลังจากนั้นก็จัดเตรียมอุปกรณ์สำหรับใช้ในการรักษา คือการจัดเบิกยาจากครูอนามัยโรงเรียน และพบว่ายามีไม่เพียงพอ จึงได้แก้ไขโดยการขอความร่วมมือครูอนามัยให้ไปติดต่อขอยาจากโรงพยาบาลแม่แตง แต่ก็ได้อามาเพิ่มเพียงเล็กน้อย ซึ่งยังไม่เพียงพอ จึงได้วางแผนแก้ไข โดยการจัดนักเรียนเป็นกลุ่ม โดยตั้งหัวหน้ากลุ่ม และให้ใช้ยาร่วมกัน

การดำเนินการแก้ไข นักเรียนกระทำโดยแบ่งกลุ่มได้ 15 กลุ่ม และแจกยาให้ไปกลุ่มละ 1 หลอดพร้อมกับแนะนำให้ทายาวันละ 2 ครั้งหลังอาบน้ำ ควบคู่ไปกับการดูแลรักษาความสะอาดร่างกาย เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม

ผลการดำเนินการที่นักเรียนช่วยกันประเมินผล นักเรียนบอกว่าพอใจ กิจกรรมการให้ความรู้เรื่องโรคกลากและเกื้อนมากขึ้น คิดว่าทำได้ดีขึ้นกว่าเดิม ส่วนกิจกรรมการจัดเตรียมอุปกรณ์ก็ทำได้รอบคอบ และหาทางแก้ปัญหาได้ทันทั่วที่ แต่นักเรียนไม่พอใจผลการรักษาโรคกลากเกื้อน เนื่องจากไม่พบการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี เพราะไม่สามารถประเมินผลได้เพราะการขาดแคลนยารักษา และต้องใช้เวลาในการรักษายาวนานจึงจะเห็นผล

4.4 การประเมินผล

การประเมินผลผู้วิจัยจะใช้วิธีการสนทนาคู่กับผู้ร่วมวิจัยและให้ช่วยกันแสดงความคิดเห็นถึงการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ในขั้นตอนสร้างความตระหนัก การที่นักเรียนได้พูดคุยกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยให้นักเรียนได้คิด และมองเห็นปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ การจัดลำดับความสำคัญปัญหา ใช้เวลาการถกเถียงกันนานเนื่องจากต้องให้กระบวนการตัดสินใจ แต่นักเรียนก็สามารถตัดสินใจโดยใช้เกณฑ์ที่ผู้วิจัยนำเสนอ กระบวนการกลุ่มจะมีปัญหาเรื่องการมีส่วนร่วม คือบางคนไม่กล้าพูด ในขั้นการวิเคราะห์สาเหตุของโรคนักเรียนสามารถวิเคราะห์ได้ถูกต้องแม้จะไม่ครบถ้วน ในขั้นที่กล่าวมาครูผู้สอนให้ความคิดเห็นว่าการจัดกิจกรรมยาวนานเกินไป ขึ้นวางแผน บุคลากรอื่น ๆ คือครูอนามัย ครูผู้สอน เข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าชั้นอื่น ๆ แต่นักเรียนก็มีบทบาทในการคิดว่าจะดำเนินการอย่างไรบ้าง ใครทำอะไร ทำอย่างไร ในการแก้ปัญหา

การดำเนินการแก้ไขปัญหา กิจกรรมการให้ความรู้และการป้องกันโรค นักเรียนสามารถให้ความรู้เกี่ยวกับโรคติดต่อในเรื่องของสาเหตุ การป้องกันโรคได้ แต่นักเรียนเองบอกว่ายังไม่พอใจ ยังพูดไม่ดีพอ มีความประหม่า เพราะเป็นการพูดหน้าแถวเป็นครั้งแรก ในการกำจัดการได้ผลเป็นที่น่าพอใจ มีการทำกิจกรรมกันอย่างสนุกสนาน บางคนไปทำต่อที่บ้าน การรักษาโรคกลากเกื้อนไม่เห็นความแตกต่างเนื่องจากเป็นแค่เพียงการแจกจ่ายยา

และมีไม่เพียงพอด้วย และการรักษาโรคกลากเกลื้อนต้องใช้เวลาานาน แต่สิ่งที่พบก็คือ นักเรียนให้ความสนใจกับสุขภาพมารับยาไปรักษากลากเกลื้อนกันมาก

5. ผลของการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนสุขศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและปัญหาสุขภาพอนามัยของโรงเรียน

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนสุขศึกษา ที่พัฒนามาจากความเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ต้องเกิดจากการกระทำ การเรียนรู้ในสิ่งที่สนใจ และเป็นปัญหาความต้องการจะทำให้ให้นักเรียนเกิดความสนใจ นอกจากนี้กระบวนการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้นักเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนตั้งแต่ การค้นหาปัญหา ความต้องการ วิเคราะห์ปัญหา วางแผน แก้ไข และแก้ไขด้วยตัวเอง จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งผลของการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนสุขศึกษาโดยการบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นการสร้างความสัมพันธ์ รับรู้ปัญหา และแก้ปัญหาด้วยกัน ผลของการพัฒนารูปแบบการเรียนสรุปได้ดังนี้

1. สุขภาพของนักเรียน ในเรื่องสุขภาพนักเรียน มีการเปลี่ยนแปลงแม้ว่าจะไม่ถึงขั้นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นผลมาจากการปฏิบัติงานจริงของนักเรียน เช่น การรักษาเหา ทำให้นักเรียนหญิงหลายคนหายจากการเป็นเหา แต่ไม่เป็นผลถาวรเนื่องจากมีเพื่อนคนอื่นเป็นอยู่จึงติดต่อกันอีก นอกจากนี้กระบวนการวิจัยช่วยให้เห็นศักยภาพของนักเรียนที่สามารถคิด วางแผน และแก้ไขปัญหาตนเองได้

2. ครูผู้สอนที่เข้าร่วมกิจกรรมเริ่มมองเห็นกระบวนการเรียนการสอนแบบใหม่ แม้จะยังไม่ค่อยชัดเจน แต่เริ่มมองเห็นความเป็นไปได้ ในการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบที่ให้นักเรียนเป็นผู้มีบทบาทเท่าเทียมกับครู และนักเรียนต้องมีส่วนร่วมในการเรียนทุกขั้นตอน โดยเฉพาะครูอนามัย

3. โรงเรียน ไม่พบการเปลี่ยนแปลงที่ระบุได้ว่ามาจากกระบวนการวิจัย

4. ในเรื่องของชุมชนที่อยู่อาศัย มี 2 ส่วน คือนักเรียนที่เป็นชาวไทยพื้นราบ และนักเรียนชาวไทยภูเขา นักเรียนชาวไทยพื้นราบไม่สามารถระบุการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากนักเรียนกลุ่มนี้มีสุขภาพดีเนื่องจากมีผู้ปกครองดูแลอยู่แล้ว ส่วนนักเรียนชาวเขาในช่วงแรกพบว่าได้นำ

ความรู้ไปดำเนินการเกี่ยวกับสุขภาพ เช่น ดูแลที่อยู่อาศัย เครื่องนอน ซึ่งเคยทำอยู่แล้วตามกฎหมายของหอพัก แต่บางครั้งนักเรียนละเลยเนื่องจากไม่เห็นความสำคัญ การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่สามารถระบุได้ว่ามาจากผลการวิจัยโดยตรง แต่อาจมาจากการกดดันของผู้ดูแลหอพักด้วย

5. สำหรับผู้วิจัย ทำให้มองเห็นว่าการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนสู่ศึกษาแบบใหม่มีความเป็นไปได้เนื่องจาก กิจกรรมการมีส่วนร่วมช่วยกระตุ้นให้นักเรียนได้รู้จักคิด วิเคราะห์ วางแผนและแก้ปัญหาได้ การจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนดีขึ้น และสุดท้ายก็พบว่าการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมจะได้ผลแค่ไหนนั้นขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ออกแบบสามารถสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นมากน้อยแค่ไหน การรู้จังหวะ เวลา และการกระจายการมีส่วนร่วมให้ทั่วถึงจริง ๆ

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องการบูรณาการเรียนการสอนสู่ศึกษาในชั้นเรียน กับ การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน ที่ได้ออกแบบให้มีกระบวนการเรียน 5 ขั้นตอนคือ การเตรียมการ การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การแก้ไขปัญา และการประเมินผล ซึ่งผลการวิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

1. การออกแบบรูปแบบการเรียนการสอน การวิจัยนี้เป็นการยืนยันแนวคิดเรื่อง การจัดการศึกษาต้องเริ่มต้นที่ผู้เรียนและสภาพแวดล้อมหรือบริบทของท้องถิ่นนั้นจึงจะเป็นการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาทั้งการพัฒนาคน และการพัฒนางาน การจัดการศึกษาที่เริ่มต้นจากผู้เรียนนั้น จะทำให้การศึกษานั้นสัมพันธ์กับความต้องการและปัญหาของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และอยากจะเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ ต่างจากการจัดการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการ เป็นเรื่องที่ห่างไกลตัว ซึ่งส่วนมากจะเป็นการจัดการศึกษาที่มาจากคนนอก มีการจัดวาง และตีกรอบ เป็นแบบสำเร็จรูปและเป็นมาตรฐานเดียวกันหมด ซึ่งการจัดการศึกษาแบบนี้ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาดคนและพัฒนางาน ดังที่ เสรี พงษ์พิศ และ อนุกุล จิตติรักษ์ (อ้างใน ประเสริฐ กิติรัตน์ตระการ, 2530, หน้า 17-18) กล่าวว่าการศึกษาในชุมชนจะจัดอย่างไรก็ได้ แต่ต้องเป็นการจัดการให้ชาวบ้านได้เป็นอิสระ ไม่ถูกครอบงำจากภายนอก และการจัดการศึกษา

จะต้องเริ่มต้นจากความต้องการของประชาชน และดำเนินการโดยประชาชน ทั้งนี้เพราะว่าประชาชนหรือผู้เรียน จะเป็นผู้ที่มีปัญหาและความต้องการของตัวเองดีที่สุด และการจัดการศึกษาไม่สามารถจัดทำเป็นสูตรสำเร็จได้ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาระดับไหน ไม่ว่าจะเป็นระดับชาติ จังหวัด อำเภอ หรือท้องถิ่น เพราะแต่ละท้องถิ่น มีปัญหา และสภาพแวดล้อม และความต้องการที่แตกต่างกัน

การจัดการศึกษาที่มาจากข้างนอก จัดเป็นแบบแผนมีกฎเกณฑ์ตายตัวนั้น เป็นการจัดการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับสภาพความต้องการของชุมชน ซึ่ง ชูเกียรติ ลิขสุวรรณ (2535, หน้า 62) กล่าวว่าระบบการศึกษาภาคบังคับสมัยใหม่ที่ทุกอย่างนำเข้ามาจากภายนอกชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาที่เน้นภาษาหนังสือและความรู้สมัยใหม่ วิธีการที่เป็นแบบแผนกฎเกณฑ์แน่นอน ชัดเจน หรือการที่ผู้สอนที่ต้องมีการฝึกอบรมมาโดยเฉพาะ ฯลฯ มีผลทำให้ชุมชนเป็นฝ่ายที่ต้อง พึ่งพาการจัดการศึกษาที่รัฐจัดขึ้นเพียงฝ่ายเดียว โดยชุมชนไม่สามารถมีบทบาทจัดการศึกษาได้ ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้จะทำให้ชุมชนสูญเสียการพึ่งพาตัวเองในการจัดการศึกษา และการศึกษาที่นำเข้าไปก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชน

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนสู่ศึกษาที่เริ่มต้นมาจากสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน ที่ได้ดำเนินการไปนั้น เป็นการจัดการศึกษาที่เริ่มต้นจากผู้เรียน ดำเนินการโดยผู้เรียน การศึกษาจึงเป็นการตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ซึ่งนำมาซึ่งความสนใจ และร่วมมือในกระบวนการเรียน ตลอดทั้งเรียนรู้อย่างมีความสุข ซึ่งในประเด็นนี้ นรินทร์ แก้วมีศรี (2538, หน้า 140) ได้กล่าวถึงการจัดสุขศึกษาให้กับชุมชนว่า ต้องเริ่มจากการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยให้เข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข ซึ่งจะนำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างเต็มที่ และสมัครใจ ซึ่งจะทำให้การจัดสุขศึกษานั้นสามารถดำเนินไปได้อย่างยั่งยืนในชุมชน

เนื่องจากการจัดการศึกษาต้องสอดคล้องกับสภาพบริบท ความต้องการ และสภาพปัญหาของผู้เรียน การออกแบบรูปแบบการเรียนการสอนจึงต้องมีลักษณะเฉพาะไม่สามารถลอกแบบกันได้ หรือไม่สามารถจัดเป็นมาตรฐานเดียวกันได้ ผู้จัดการศึกษาต้องมีความเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย และศึกษาสภาพแวดล้อมให้เข้าใจว่า ในท้องถิ่นนั้นมีสภาพปัญหาอะไร มีสภาพ

แวดล้อมของชุมชนที่เอื้ออำนวยหรือเป็นอุปสรรคต่อการจัดการศึกษาหรือไม่อย่างไร แล้วจึงมองไปที่ผู้เรียน และดึงผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อตัวของเขาเอง

2. กิจกรรมการเรียนการสอน การเริ่มต้นที่ผู้เรียนแม้เป็นการเริ่มต้นที่ถูกต้อง แต่ในการดำเนินงานนั้นมีความยากลำบากพอสมควร แม้ว่าผู้เรียนจะทราบปัญหาและความต้องการของตัวเองอยู่บ้างแล้วแต่ไม่มีความชัดเจน ไม่เข้าถึงแก่นของปัญหา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการขาดประสบการณ์ การขาดความมั่นใจ และความเชื่อมั่น เนื่องจากเคยชินอยู่กับการทำตามที่คนอื่นหรือผู้สอนเป็นคนบอก เมื่อพบกับสภาพดังกล่าวมานี้ ๆ เข้าทำให้นักเขาเองว่าตัวเองไม่มีความสามารถ และทำอะไรไม่ได้ การวิเคราะห์สถานการณ์ที่กระทำร่วมกันจึงเป็นการช่วยยกระดับความรู้ ความคิดของผู้เข้าร่วมกิจกรรม แต่กระบวนการมีส่วนร่วมจะสามารถยกระดับความรู้ ความคิดได้ดีแค่ไหนนั้น ขึ้นอยู่กับกิจกรรมการเรียนการสอนที่ได้ออกแบบด้วย กิจกรรมการเรียนการสอนจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก เนื่องจากกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นจะเป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น กิจกรรมจะเป็นเครื่องมือที่ ผู้จัดการศึกษาหรือผู้สอนใช้เชื่อมโยงให้ผู้เรียนเกิด ความสำนึก ความตระหนัก และมองเห็นปัญหา ตลอดทั้งประโยชน์ที่ได้รับจากการปฏิบัติ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสุศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และปัญหาสุขภาพอนามัยของนักเรียนที่ได้ดำเนินการไปนั้น ได้เปลี่ยนกระบวนการและวิธีการจากเดิมไปอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ ในกระบวนการเรียนการสอนแบบเดิมนั้น ครูเป็นศูนย์กลางและเน้นการสอนหนังสือให้นักเรียนฟังตามเนื้อหา แต่การจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาใหม่นั้น มีรูปแบบที่ตรงกันข้ามคือเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้สอนหรือครูจะเป็นเพียงผู้สนับสนุนและคอยชี้แนะ กระตุ้นให้กิจกรรมการเรียนดำเนินไปด้วยดี ซึ่งกระบวนการนี้ไม่ต้องเริ่มต้นที่การสอนหนังสือ แต่สามารถเรียนและสอนหนังสือได้ (ก่อ สวัสดิพานิช, 2529, หน้า 10) การจัดการเรียนการสอนสุศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและปัญหาสุขภาพอนามัยของนักเรียนนั้น มีขั้นตอนสำคัญอยู่ที่การพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึก ให้เกิดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองในการจัดการปัญหาในด้านต่าง ๆ ได้

รูปแบบกิจกรรมที่พัฒนาจิตสำนึกของนักเรียนคือ การให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์สภาพที่แท้จริงของปัญหา ว่ามีปัญหอะไรบ้าง ปัญหาอะไรสำคัญที่สุด มีสาเหตุมาจากอะไร จะแก้ไขอย่างไร นอกจากผู้เรียนแล้วผู้สอนหรือผู้จัดการศึกษาจะต้องเป็นผู้ชี้แนะให้เห็นว่า จากสภาพที่

เขาค้นพบเหล่านั้นควรจะเข้าไปแก้ไขปัญหอย่างไร นอกจากนี้จากผลการวิจัยนี้พบว่าในกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กนักเรียนนั้น กิจกรรมที่จะทำให้เกิดจิตสำนึกได้ดีนั้นจะต้องเป็นกิจกรรมที่มองเห็นเป็นรูปธรรม มีสื่อ มีเครื่องมือ ช่วยให้เห็นภาพอย่างชัดเจน เช่น กิจกรรมการเขียนแผนภาพ เชื่อมโยงให้เห็นการติดต่อของเหา โดยการเขียนลูกศรออกจากผู้ที่เป็นเหา และเชื่อมโยงไปหาคนอื่น ๆ และทำให้เห็นว่าในที่สุดตัวเองก็ต้องมีโอกาสเป็นเหาได้เหมือนกัน กิจกรรมและการใช้สื่อดังกล่าวช่วยให้นักเรียนชายหลายคนที่มีมองว่า การเป็นเหาเป็นปัญหาของผู้หญิง มองเห็นผลกระทบของการเป็นเหาที่จะมาถึงตัวเอง โดยติดต่อมาทางญาติที่เป็นผู้หญิง และยอมรับว่าการเป็นเหาเป็นปัญหาของกลุ่มที่จะต้องช่วยกันแก้ไข ซึ่งผลการสรุปนี้เป็นไปแนวเดียวกับบทเรียนที่กลุ่มโครงการพัฒนาการศึกษาเพื่อชุมชน(อ่างในประเสริฐ กิติรัตน์ตระกูล, 2530, หน้า 116) ได้สรุปบทเรียนในการส่งเสริมพัฒนาในชุมชนว่า รูปการจิตสำนึกไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ แต่ถูกกำหนดมาจากสภาพปัญหาในสภาพแวดล้อม ฉะนั้นกิจกรรมต่างๆ ที่เสนอไปนั้นต้องเป็นกิจกรรมที่ใกล้ตัวของผู้เรียน อาศัยกิจกรรมที่เขาสนใจมาสู่การศึกษา เพื่อเรียนรู้ที่จะเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ยิ่งเรียนรู้ได้มากเท่าไรโอกาสที่เขาจะเข้าไปมีบทบาทในการแก้ไขปัญหามีมากขึ้นเท่านั้น นอกจากนี้กิจกรรมที่กำหนดขึ้นนั้นต้องมีเป้าหมายและมีทิศทางที่จะช่วยเสริมกระบวนการคิดที่ถูกต้องอย่างต่อเนื่อง และต้องนำไปสู่การจัดระเบียบกฎเกณฑ์ในการทำงานที่รัดกุม กระบวนการคิดและการปฏิบัติจะต้องควบคู่กันตลอดเวลา และมีส่วนในการส่งเสริมและช่วยตรวจสอบซึ่งกันและกันตลอดเวลา

3. บทบาทของผู้สอนหรือผู้วิจัย การดำเนินกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ ต้องเน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดกิจกรรมอย่างแท้จริง เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมคือการได้มีโอกาสเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิด การฝึกการคิด ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ได้รู้จักคิด และที่สำคัญปัญหาและแนวทางแก้ไขที่ได้จากการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้น เป็นปัญหาที่ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มอย่างแท้จริง แต่ในทางกลับกันถ้าผู้จัดกิจกรรมหรือผู้วิจัย ปล่อยให้ผู้ร่วมกิจกรรมส่วนน้อยมีอิทธิพลเหนือความคิดของกลุ่ม ปัญหาที่ได้อาจเป็นปัญหาและความต้องการที่ไม่ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่ม ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นจะทำให้การดำเนินกิจกรรมต่อไปมีอุปสรรคเนื่องจากนักเรียนบางคนไม่อยากทำกิจกรรม หรือทำเพราะหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้ดำเนินงานหรือผู้วิจัยจึงต้องคอยช่วยเหลือให้เกิดการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้อย่างทั่วถึง บทบาทของผู้วิจัยหรือ

ผู้สอนจึงต้องเป็นแบบที่ คาร์ล โรเจอร์ (อ้างในฐเกียรติ ลีสุวรรณ, ม.ป.ป, หน้า 109) เรียกว่า ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งต้องมีบทบาทดังนี้คือ

1. ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้มีหน้าที่สร้างความรู้สึกหรือบรรยากาศในการเรียนรู้แก่กลุ่มหรือชั้นเรียน
2. ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้มีหน้าที่แยกแยะและทำให้วัตถุประสงค์ของแต่ละคน และของกลุ่มมีความชัดเจนมากขึ้น
3. ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้จะต้องรอคอยให้ผู้เรียนแต่ละคนเกิดความต้องการ ดำเนินการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่มีความหมายสำหรับผู้เรียนเอง
4. ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้มีหน้าที่ช่วยเหลือผู้เรียนในการจัดระบบ และช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกเรียนจากทรัพยากรในการเรียนรู้ที่กว้างขวางมากที่สุด
5. ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ต้องทำตัวเป็นทรัพยากรที่ยืดหยุ่นสำหรับกลุ่มให้มากที่สุด
6. ต่อการตอบสนองต่อการแสดงออกในชั้นเรียน ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ต้องยอมรับทั้งด้านเนื้อหา และทัศนคติของแต่ละบุคคล ช่วยเน้นประเด็นเรื่องราวต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่ม
7. เมื่อบรรยากาศในชั้นเรียนเป็นบรรยากาศที่ดี มีการยอมรับนับถือกันดีแล้ว ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้จะสามารถเป็นผู้ร่วมศึกษาในฐานะเป็นสมาชิกกลุ่ม และแสดงความคิดเห็น ในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่มได้มากขึ้น
8. ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้มีหน้าที่เริ่มแลกเปลี่ยนทั้งในด้านความรู้สึก และความคิดกับกลุ่ม ทั้งนี้ไม่ใช่การบังคับหรือสั่งการให้กลุ่มยอมรับ เป็นแต่เพียงเสนอแนวทางซึ่งผู้เรียนอาจจะยอมรับหรือปฏิเสธแล้วแต่กรณี
9. ในระหว่างการเรียนการสอน ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้จะตื่นตัวต่อความรู้สึกที่ลึกและรุนแรง เพื่อจะได้ให้ความช่วยเหลือและการทำความเข้าใจต่อไป
10. จากบทบาทในฐานะที่เป็นผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้จะต้องตระหนักและยอมรับข้อจำกัดต่าง ๆ ของตัวเอง

4. การมีส่วนร่วมของบุคลากร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสู่ศึกษาแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียน เป็นการจัดการบูรณาการกิจกรรม และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการเรียน สู่ศึกษาทุกฝ่าย เช่น ครูผู้สอน ผู้บริหาร ครูอนามัย เจ้าหน้าที่อนามัยในชุมชน และตัวนักเรียน เพื่อแก้ไขปัญหาสภาพอนามัยของนักเรียน โดยการสร้างความตระหนัก และมองเห็นปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดทั้งแนวทางในการแก้ไข และส่งเสริมให้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ใน ชีวิตประจำวันและการปฏิบัติงาน โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอน อย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งการมีส่วนร่วมนอกจากจะก่อให้เกิดผลดีต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว กาญจนา แก้วเทพ (2538, หน้า 189) ยังได้กล่าวถึงผลของการที่ได้วิเคราะห์กันเป็นกลุ่มนั้นนอกจากจะช่วยยกระดับประสิทธิภาพการรับรู้และการคิดแล้ว ยังมีผลต่อด้านขวัญและกำลังใจด้วยตามหลัก ทฤษฎีจิตสำนึกกล่าวไว้ว่า “เมื่อคนเราต้องเผชิญหน้ากับปัญหาตามลำพังนั้น ปัญหานั้นจะกลายเป็น ปัญหาส่วนตัว แต่เมื่อเขาได้มาแลกเปลี่ยนกับคนอื่นแล้ว ปัญหานั้นก็จะกลายเป็นปัญหา สังคมซึ่งหมายถึงเป็นปัญหาของทุกคน

การเปิดโอกาสให้บุคลากรหลายฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมกับนักเรียนในการจัดรูปแบบการ เรียนการสอนสู่ศึกษาเป็นเพราะว่า ปัญหาเรื่องสุขภาพอนามัยของนักเรียนนั้นมีผู้ที่เกี่ยวข้อง มากมาย ตั้งแต่ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ครูอนามัย เจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชน ครอบคลุม การจัดการศึกษาจึงต้องให้บุคลากรเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความตระหนัก รับรู้ ปัญหา และผลที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดการปฏิบัติไปในทางเดียวกัน อันจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพใน การรักษาสุขภาพของนักเรียน แต่การจัดการศึกษาดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร มี ครูอนามัยโรงเรียนเท่านั้นที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าคนอื่น เพราะมีหน้าที่รับผิดชอบต่อ สุขภาพและการเจ็บป่วยของนักเรียน ส่วนผู้บริหารและครูคนอื่น ๆ เข้ามาร่วมในกิจกรรมน้อยครั้ง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า บุคคลเหล่านั้นใกล้ชิดกับประเด็นปัญหาน้อย นอกจากนี้รูปแบบการ จัดการเรียนการสอนที่จัดขึ้นตามแนวคิดใหม่นั้น เป็นการเปลี่ยนมุมมองของปัญหา บุคลากรที่ไม่ เคยรู้เรื่องนี้มาก่อน และมีแนวคิดเดิมอยู่นั้น จะมองกระบวนการที่ออกแบบขึ้นใหม่นี้เป็นเรื่องยาก และเป็นไปไม่ได้ ประกอบกับผู้วิจัยทำความเข้าใจในระยะยะเวลาสั้นๆ จึงทำให้ขาดแรงจูงใจใน การเข้าร่วม ซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปของนอร์แมน อฟฮอฟฟ์ (อ้างในนรินทร์ แก้วมีศรี, 2538 หน้า 147) คือเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนคือ ความยากง่ายของโครงการต่อ

การนำไปปฏิบัติ โครงการนั้นสอดคล้องกับปัญหาหรือไม่ ผลตอบแทนจากการเข้าร่วม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชน และความถี่ของการพบปะระหว่างผู้จัดการศึกษากับผู้เข้าร่วมกิจกรรมอื่นๆ

5. ผลการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมที่เริ่มขึ้นจากผู้เรียน ดำเนินการโดยผู้เรียนนั้นก่อให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียนหลายประการ กล่าวคือผู้ร่วมการวิจัยจะได้รับผลโดยทันที (ชูเกียรติ สีสวรรณ์, ม.ป.ป, หน้า 88) และผู้เรียนจะได้เรียนรู้โดยการลงมือกระทำ ซึ่งถือเป็นการเรียนรู้ที่ดี ดังที่ จอร์น ดิวอี้ (อ้างใน สุชาติ โสมประยูร และ เอมอัชฌา วัฒนบุรณนท์, 2542, หน้า 32) กล่าวว่าคนเราเรียนรู้โดยการกระทำและวัสดุการสอนที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมที่เริ่มจาก ผู้เรียน ให้รู้จักคิด วิเคราะห์ และการแก้ปัญหาด้วยตัวเองนั้นเป็นการศึกษาที่ช่วยพัฒนาคน ช่วยให้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และสามารถนำวิธีการคิดวิเคราะห์ไปใช้กับสถานการณ์อื่นๆ ได้ แม้การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนสุศึกษาในครั้งนี้ จะไม่สามารถส่งผลให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพได้ แต่ก็ทำให้มองเห็นแนวทางการจัดการศึกษาที่สามารถดึงนักเรียนให้เข้ามามีส่วนร่วม และปรับเปลี่ยนเนื้อหาบทเรียนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทของชุมชน สามารถทำได้ และสามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาในวิชาอื่นๆ และสถานการณ์อื่น โดยผู้สอนต้องศึกษาและพัฒนาจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น

จากผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนสุศึกษาในครั้งนี้ เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาแบบใหม่ ตามแนวทางของการปฏิรูปการศึกษาที่ต้องการให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ เพราะผลของการวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงกระบวนการที่นำมาใช้ได้ก่อให้เกิดผลต่อผู้เรียนในแง่ของการได้ช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาตัวเอง สามารถวิเคราะห์ วางแผนแก้ไข และดำเนินการแก้ไขปัญหาของตัวเองได้ ซึ่งครูผู้สอนสามารถนำแนวทางนี้ไปปรับใช้กับเนื้อหาอื่นๆ ให้เหมาะสมกับสภาพของบริบทและสภาพปัญหาของนักเรียน ในการประยุกต์ใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมนี้ ครูผู้สอนอาจพบปัญหาในเรื่องของการใช้เวลานานในการทำกิจกรรม การร่วมมือของผู้บริหาร หรือบุคลากรอื่นๆ ตลอดจนตัวผู้สอนเองที่ไม่มีความเข้าใจกระบวนการ ความเชื่อ และปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังของการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งถ้าเป็นอย่างนั้นก็จะไม่ก่อให้เกิดต่อนักเรียนเท่าที่ควร นอกจากนี้ผู้สอนจะต้องอดทน เนื่องจากกระบวนการ

เรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น ต้องอาศัยเวลาให้นักเรียนได้ปรับตัวเนื่องจากมีความเคยชินกับการเรียนการสอนแบบเดิม บางครั้งกระบวนการเรียนการสอนที่ได้ออกแบบไว้ไม่สามารถทำได้ทุกขั้นตอน เนื่องจากเมื่อดำเนินการจริงอาจพบปัญหาต่างๆ เช่น ความต่อเนื่องของกิจกรรม การขอความร่วมมือต่าง ๆ ไม่ได้รับการช่วยเหลือ หรือกิจกรรมที่ออกแบบไว้มีขั้นตอนมากเกินไป ผู้สอนจึงต้องมีความพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนขั้นตอนต่างๆ ให้เข้ากับสถานการณ์ได้เสมอ เพราะฉะนั้นก่อนที่จะนำกระบวนการเรียนการสอนดังกล่าวไปใช้ ผู้สอนจะต้องศึกษาและวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของผู้เรียนและเนื้อหาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้เสียก่อนที่จะเริ่มพัฒนาการเรียนการสอนดังกล่าว

ข้อเสนอแนะ

ผลสรุปของการวิจัยในการบูรณาการเรียนสุศึกษาในชั้นเรียนกับการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของนักเรียนชั้นประถมศึกษา พบว่ากระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้นักเรียน และบุคลากรในโรงเรียนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทุกขั้นตอน ตั้งแต่การค้นหาปัญหา วิเคราะห์ปัญหา วางแผนแก้ไข และการลงมือแก้ปัญหา เป็นกระบวนการที่ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้ดี เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ได้ช่วยให้นักเรียนได้มองเห็นความสำคัญของปัญหา ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน ทำให้เต็มใจที่จะเรียนรู้และลงมือแก้ไขปัญหาสุขภาพด้วยตนเอง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่อาจใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโดยจัดรูปแบบการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม ดังนี้คือ

1. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนไม่มีรูปแบบที่เป็นสูตรสำเร็จ การพัฒนาการเรียนการสอนต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน ครูจึงควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับกลุ่มของนักเรียนในแต่ละห้องที่
2. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นปัญหาของตนเองและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตัวเอง ซึ่งส่วนมากจะเป็นกิจกรรมที่ใกล้ตัว
3. ครูควรพิจารณาบทบาทตนเอง จากผู้สอนมาเป็นผู้ที่คอยชี้แนะ และกระตุ้นให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปตามทิศทาง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

เนื่องจากการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของบุคลากรหลายฝ่าย จึงจะประสบความสำเร็จ ในการวิจัยครั้งต่อไป จึงควรดำเนินการวิจัยดังนี้คือ

1. ทดลองนำรูปแบบการพัฒนาการเรียนการสอนแบบบูรณาการเนื้อหาและกิจกรรมตลอดทั้งการส่งเสริมให้บุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอนไปใช้กับวิชาอื่นๆ
2. นำรูปแบบการพัฒนาการเรียนการสอนดังกล่าวไปทำการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อแก้ไขปัญหาบางประการของการเรียนการสอน
3. ควรศึกษาเงื่อนไข ปัจจัย ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในโรงเรียน เพราะจะช่วยให้เห็นแนวทางในการส่งเสริมให้บุคลากรเหล่านี้เข้ามาช่วยเหลือในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ มากขึ้น